

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИЗВЕСТИЯ НА ИНСТИТУТА ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“
Книга XXXIII

**СТРАТЕГИИ И ТАКТИКИ В ИНАУГУРАЦИОННИТЕ РЕЧИ
НА БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕЗИДЕНТИ**
(Ритуалът в политическия език)

Йоанна Кирилова
Институт за български език, БАН

**STRATEGIES AND TACTICS IN BULGARIAN PRESIDENTS’
INAUGURATION SPEECHES**
(The ritual in the political language)

Yoanna Kirilova
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

Резюме. Изключително важна черта на инаугурационната клетва е, че тя представлява вербализиран ритуал, съответстващ на инициационния обред. Този перформативен речев акт по своята същина се съотнася с разбирането на древния човек за силата на творещото слово.

Целта на студията е да бъдат изведени комуникативните стратегии и придружаващите ги тактики в инаугурационната президентска реч като вид ритуален политически текст. Да бъдат съотнесени те към четирите основни функции на инаугурационното обръщение – интегративна, инспиративна, декларативна и перформативна. За реализацията на тази цел като основен е използван стратегическият подход. Обект на изследване са инаугурационните речи на българските президенти.

Ключови думи: инаугурация, ритуал, стратегия, тактика, перформатив

Abstract. One of the most important features of the inauguration is that it is a verbalized ritual, corresponding to an initiation rite. This performative speech act, by its very nature, relates to the ancient man’s understanding of the power of the creative word.

The purpose of the article is to outline communication strategies and their accompanying tactics in the inaugurating presidential speech as a type of ritual political text and to relate them to the four main functions of the inaugural address – integrative,

inspirative, declarative and performative. The strategic approach has been used as a key to achieving this goal. The subject of the study are the inaugural speeches of three Bulgarian presidents.

Keywords: inauguration, ritual, strategy, tactics, performative

I. Въведение

Идентичността и самочувствието на един народ или на една нация до голяма степен зависят от политическия елит, който в днешно време освен лидерите на отделните политическите партии или на държавата като цяло, включва и техните екипи, състоящи се от историци, политолози, културолози. Този политически елит прибегва до използването на различни форми и средства, сред които ритуали от всякакъв вид (вербални и невербални), чрез които да легитимира своето съществуване, да формира обществени нагласи, да обедини обществото.

В своята дискусия относно ритуалите Дейвид Керцер посочва, че разграничението между религиозни и нерелигиозни ритуали не е особено полезно. Обществата са пълни с начини за легитимация и ритуали от всякакъв вид и т.нар. „религиозни“ ритуали работят по същия начин като т.нар. „нерелигиозни“ – няма съществена разлика между тях, когато става дума за начина, по който работят. „Такова разграничение е по-скоро пречка, отколкото помощ при разбирането на важноста на ритуала в политическия живот“ (Керцер/Kertzer 1988, 9).

Елементите, свързани с вербалната комуникация в политиката, са по-малко очевидни, отколкото невербалните (като носене на знамена, поставяне на емблеми на места, където се събират хора; повторение на някои действия като полагане на венци, митинги, шествия и т.н.). Те могат да бъдат открити в използваните комуникативни стратегии и тактики, в стилистичните и риторическите особености на устни и писмени политически текстове, в медийното речево поведение.

Политическите ритуали са „перформативни речеви актове, извършвани от участниците в едни или други церемонии на основата на обща вяра в значимостта на произнасяните думи“ (Мусихин/Musikhin 2015, 98). В статията си „Блеск и нищета политических ритуалов“ Г. М. Мусихин отграничава ритуала от театралната постановка, като изтъква, че „у ритуала няма зрители като странични наблюдатели. Съзерцанието/възприятието на ритуала предполага една или друга форма на приобщаване като участие, а не на зрителско съпреживяване. Опирайки се на теорията на Джон Остин, авторът изтъква, че именно илокутивното речево въздействие на ритуала подбужда участниците в него към формирането на колективното „ние“. Произнасянето на ритуалните фрази превръща произнеслия ги в съучастник, а не просто в зрител“ (Мусихин/Musikhin 2015, 98).

Целта на настоящото изследване е да бъдат изведени комуникативните стратегии и придружаващите ги тактики в инаугурационната президентска реч като вид ритуален политически текст. Да бъдат съотнесени те към че-

тирите основни функции на инаугурационното обръщение – интегративна, инспиративна, декларативна и перформативна. За реализацията на тази цел като основен ще бъде използван стратегическият подход.

Обект на изследване са инаугурационните речи на българските президенти, а предмет на изследването са стратегиите, тактиките и езиковите им реализации в разглеждания речев жанр.

Като материал за изследването служат инаугурационните речи на последните трима български президенти – на Г. Първанов от 19.01.2002 г. (Първанов/Pargvanov 2002), на Р. Плевнелиев от 22.01.2012 г. (Плевнелиев/Plevneliev 2012) и на Р. Радев от 19.01.2017 г. (Радев/Radev 2017). Г. Първанов е президент на България два мандата – от 2002 до 2012 г., Р. Плевнелиев – от 2012 до 2017 г., а Р. Радев е настоящият президент, започнал своя мандат през 2017 г. На анализ са подложени само общите за трите текста стратегии. Индивидуалното, различното като стил на речевото поведение и нива на риторическата грамотност не е нарочно търсено и подлагано на анализ.

Президентската институция в България е сравнително млада. Тя се създава през 1990 г., като оттогава в България е имало петима президенти. Двама от тях са управлявали по два мандата. Българският президент няма пряка законодателна власт, но може да поставя вето върху всеки закон, гласуван от Народното събрание. Той представлява държавата в международните отношения.

Ритуалът по встъпване в длъжност на българския президент е изключително символно натоварен. Той е обвързан с такива знакови топови като площад „Ал. Невски“, паметника на незнайния воин, гербовата зала на президентството и др.; с такива знаци, обединяващи нацията, като химна, герба и знамето на България. Сред ритуалните действия пък се открояват приемането и от двамата президенти на рапорта на началника на националния караул, изстрелването на двама и един артилерийски салюта, отбелязващи смяната на върховния главнокомандващ на въоръжените сили, полагаането на венец пред паметника на незнайния воин, тържествената литургия в храм-паметника „Ал. Невски“ и др. В основата на цялата церемония обаче стои речта на новоизбрания президент, без чието произнасяне е невъзможно встъпването му в длъжност.

В статията на О. А. Маркова и Т. В. Харламова „Лингвокултурологически анализ речей российских и американских президентов“ на анализ са подложени инаугурационните встъпителни речи на няколко руски и американски президенти, като се изучават лингвокултурологичните парадигми, които политиците използват с цел осъществяване на успешно въздействие над аудиторията. В изследването се изхожда от разбирането, че инаугурационното обръщение е „отражение на политическата епоха, на езиковите и националноспецифичните особености“, затова авторите организират изследването си на основата на няколко стожера: исторически препратки, думи, ключови за идейно-политическото оформление на речта, основни топови на инаугурационното послание. Всяка реч се разглежда на лексикално, на граматично и на синтактично ниво (Маркова, Харламова/Markova, Harlamova 2005).

Е. И. Шейгал разглежда инаугурационното обръщение като интеграционен жанр, а анализът се гради на основата на американски материал. Тя отнася инаугурационната реч към епидейктическата риторика. Позовавайки се на изследването на Campbell и Jamieson „Inaugurating the Presidency“ (Кембъл, Джеймисън/Campbell, Jamieson 1986), авторката я определя като най-важната съставляваща на тържествената церемония по встъпването в длъжност на новия президент. „В нея се съединяват осмисляне на миналото и на бъдещето на нацията на фона на настоящето, възхвалява се всичко, което обединява дадената общност, използват се елегантен литературен стил и похвати за акцентирание върху това, което вече е известно на аудиторията“ (Шейгал/Sheygal 2005).

Шейгал обосновава твърдението за високата степен на ритуалност на разглеждания жанр именно с факта, че в съдържателен аспект в американската инаугурационна реч „липсват полемични изказвания (трудно е да се открият твърдения, които биха предизвикали нечие несъгласие), няма нищо, което би стимулирало мисълта, нищо, което би предполагало алтернативни ценности или програми“ (Шейгал/Sheygal 2005, 325). Така авторът обосновава и причисляването на този вид реч към „безрисковата риторика“. Нещо повече – Шейгал я определя като жанр, в който фатиката преобладава над информативността (Шейгал/Sheygal 2005, 325). В подобна насока са и разсъжденията на В. Н. Базилев, който изказва твърдението, че целият политически дискурс представлява жанрова разновидност на фатическата реч, доколкото частните му цели са подчинени на началния контактен импулс, а информативността като задача на изказването остава на втори план (Базилев/Bazylev 1997).

Това е и причината възприемателят да превключи фокуса на вниманието си не върху съдържанието на текста на президентската реч по встъпване в длъжност, а върху самия факт на неговото произнасяне.

Всички политически ритуали – вербални и невербални – представляват символически действия. „В тях в много малка степен присъства информативността, но въпреки това участниците, като правило, знаят за какво иде реч“ (Хамрина/Hamrina 2011, 55).

Като се има предвид, че перформативите са изказвания, еквивалентни на самото действие, което обозначават, то с право инаугурационната реч се определя като политически перформатив по отношение на проявлението на властта. Действието, което съответства на перформатива, се реализира чрез самия речев акт. Така, както клетвата е невъзможна без произнасянето на перформативния глагол *кълна се*, така и встъпването в длъжност на новия държавен глава е невъзможно според политическия ритуал без инаугурационната церемония и съпътстващата я реч на президента. Произнасянето на тази инаугурационна реч е еквивалентно на формалното встъпване в длъжност. Така можем да твърдим, че ролята на вербалната съставляваща в този политически ритуал е водеща и следователно, като се водим от постулата за синкретизма на ритуала изобщо, да причислим инаугурацията към групата на вербалните ритуали.

Терминът *перформатив* е въведен от Дж. Остин (Остин/Austin 1962). Изказванията, на които Остин обръща внимание, са по-скоро действия, а не

описания на определена ситуация. Названието на термина идва от латинското *performo* – действам.

Освен перформативната функция, инаугурационният жанр притежава още три основни функции, които изследователите извеждат на основата на неговите типични жанрови признаци, а именно: интегративна, инспиративна и декларативна.

Една от най-добре развитите процедури по инаугурация е американската, тъй като тя се е провеждала повече от петдесет пъти. Това е позволило да бъдат отработени конкретни стратегии, които са точно закрепени към разглеждания ритуал. В България досега са били проведени пет инаугурационни церемонии.

Изключително важна черта на инаугурационната клетва е, че тя представлява вербализиран ритуал, съответстващ на инициационния обред – обред, чрез който изпълняващият го преминава в нова социална роля, така както този, произнасящ президентската инаугурационна реч, само и единствено чрез самото ѝ произнасяне встъпва в ролята на държавен глава. Такъв тип перформативни речеви актове по своята същина се съотнасят с разбирането на древния човек за силата на творещото слово.

Инаугурационният ритуал в същността си би могъл да бъде причислен и към ритуалите по встъпване във владение. Мирча Елиаде, говорейки за встъпването във владение на нова територия, определя този вид ритуали като „символично повтарящи акта на Сътворението“ и посочва, че те задължително имат връзка с някакъв архетипен модел (Елиаде/Eliade 1994, 16). В речите на българските президенти при встъпването им в ролята на държавен глава сакрализацията и връзката със Сътворението, с Началото на държавата са отчетливо открити. Те се осъществяват чрез:

- Препращане към времето на създаването на Първата българска държава: *Позволете ми най-напред да благодаря за доверието да бъда президент на държава с тринадесет века история* (Радев/Radev 2017).

- Реминисценции от времето на създаването на Третото българско царство и ритуалното заклеване на неговия първи държавен глава:

Днешната церемония твърде много напомня клетвата на първия български държавен глава след Освобождението. Тогава княз Александър I Батенберг, когато целува кръста и евангелието, също се заклева „в конституцията и законите на княжеството“ и обявява намерението си „във всички свои мероприятия да има предвид само ползата и благо на страната“. Припомням този сходен момент във вековната история на българската държавност, за да подчертая, че... (Първанов/Pargvanov 2002).

- Пряко заявена препратка към абстракции като *приемственост и политическа традиция*:

Днешната церемония е в духа на българската политическа традиция и приемственост. Затова си позволявам да се обърна към всички демократично избрани досега президенти на Република България... (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Инаугурационната реч е вербална проява на властта. Тя е такъв вид публично политическо слово, което в момента на своята актуализация се превръ-

ща в политическо действие, като задачата на политика, който я произнася, е да внуши на реципиентите своите идеи и да предизвика у тях вътрешна поддръжка. Това е начин той да утвърди своя авторитет и да придаде на своята позиция особена легитимност.

В настоящото изследване ще бъде използвана класификацията на стратегиите и тактиките в политическия дискурс, представена от О. Н. Паршина в монографията ѝ „Российская политическая речь“. В основата на тази класификация е поставена конкретната цел, разбираана като представа за резултатите, които трябва да бъдат постигнати по отношение на адресата (Паршина/Parshina 2011, 11).

Доколкото политическият дискурс се характеризира с това, че неговата цел е не само да информира, но и да въздейства, да повлияе на адресата, като създаде у него положително или отрицателно отношение към нещо или някого, то въздействието на комуникативните стратегии може да бъде изследвано само чрез анализ на тактиките. Те, от своя страна, представляват „използване на похвати, способи за постигане на някаква цел, линия в нечие поведение. В този контекст стратегията се явява комплексен феномен, а тактиката – аспект. Следователно необходимо е да се проанализират аспектните феномени, за да се разгледа цялостно картината на стратегиите“ (Паршина/Parshina 2011, 12).

II. Стратегия на самопрезентацията

Чрез стратегията на самопрезентацията ораторът демонстрира по косвен начин своя психологически профил, качествата на своята личност, като така се стреми да формира положителна нагласа по отношение на себе си и на своите цели и намерения. Според О. Н. Паршина самопрезентацията може да има както стратегически, така и тактически характер (Паршина/Parshina 2011, 43). Изследователката посочва, че като стратегия тя се прилага от тези политици, които в момента се стремят да влязат във властта, докато за онези, които вече са я достигнали, тя е само съпътстваща тактика. Въпреки това, ако се разглежда като родово понятие, то тази стратегия се реализира чрез няколко тактики.

1. Тактика на отъждествяването

Това е тактиката, без която един политик не би могъл да изгради своя имидж. Именно чрез нея той се присъединява към определена партия, социална група и т.н. и отново именно чрез нея той би могъл да предизвика поддръжката на определената целева група. Като се има предвид, че ролята на президентската институция е да бъде обединител на нацията, то логично е да се очаква, че в своята инаугурационна реч всеки държавен глава би заложил на отъждествяването си със символи, които целият народ припознава като свои и които са национална гордост. В своето изследване „Ritual, Politics and Power“ Д. Керцер заявява, че „всяка култура притежава собствен склад от

могъщи символи и е в интерес на новите политически сили да претендират за тези символи като за своя собственост“ (Керцер/Kertzer 1988, 42–43). Авторът използва термина „културни запаси“ и на базата на американската култура извежда следните типове инструменти: а) Концепти, норми и ценности, напр. The American way, граждански права и др.; б) Традиции, ритуали и практики: празнуването на 4 юли, вкл. фойерверките, барбекюто и т.н., инаугурационните церемонии и др.; в) Митове и легенди, напр. митът „Америка – страна на неограничените възможности“; г) текстове: Декларацията за независимост; д) Образи: орелът, статуята на свободата, Чичо Сам и др.; е) Фигури: Т. Джеферсън, Дж. Вашингтон и т.н.; ж) Идеологии: „здрав разум“ и др. (Керцер/Kertzer 1988, 42–43).

Може би една от малкото символни фигури в българската история, която въпреки всичко все още остава „чиста и свята“ и е почитана от всички етноси и религии, е тази на Васил Левски. Именно този имидж на Апостола на свободата го превръща в символ, полезен, приложим за легитимацията на социалния ред (всеизвестен факт е, че основната роля на ритуала е именно поддържането на реда и удържането на постоянната заплаха хаосът да завладее отново извоюваното от човека културно пространство). И в трите разглеждани инаугурационни президентски речи е експлоатиран образът на Левски, образ, с който произнасящият речта имплицитно се самоотъждествява и би желал да бъде отъждествяван от адресатите. В речта на Г. Първанов не само че намерението за припознаване на този символ е експлицитно чрез пряко споменаване на името му, но е и прибегнато до точен цитат от Левски:

Ще бъде така, както го е казал Апостола Васил Левски: „Българи, турци, евреи и прочие ще бъдат равноправни във всяко отношение. Било във вяра, било в народност, било в гражданско отношение, било в каквото било. Всички ще спадат под общ закон...“ (Първанов/Parvanov 2002).

Радев постига своето желание да бъде отъждествяван от адресатите с радетеля за „чиста и свята република“ имплицитно – той експлоатира образа на Левски чрез перифразиране на една от неговите крилати фрази – „Дела трябват, а не думи“, а именно:

Моето кредо е: малко думи, но резултатни действия (Радев/Radev 2017).

Образът на Левски присъства и в речта на Р. Плевнелиев. Държавният глава самоидентифицира себе си като защитник на „народът на Ботев и Левски“:

Недопустимо е народът на Ботев и Левски да бъде сочен като пример за корумпирана нация в Европа. Категорично няма да се примиря с това и ще мобилизирам целия обществен ресурс при решаването на този проблем (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Твърдението на Плевнелиев: „Знам, че за мен ще съдят не по думите, а по делата“, може да бъде двойко разчетено от аудиторията. То може да бъде перифраза на същите думи на Апостола, интерпретирани преди това и от Г. Първанов, или пък перифраза на библейското „По делата/плодовете им ще ги познаете“ (Матей 7:20).

Тази тактика – *на отъждествяването* – е приложима и в друг аспект – като отъждествяване с адресата, в случая с народните представители и с целия български народ.

Идентификационният модел на президента се изгражда с опора на държавата. Встъпвайки в своята функция на държавен глава, произнасящият инаугурационната реч би искал да бъде отъждествяван с държавата, да създаде впечатление, че той мисли и говори не само от свое име, но и от името на държавата като институция.

На нивото на езиковите средства това се постига чрез употребата на:

1.1. Инклузивното местоимение в 1 л. – *ние*, на неговите корелати – пълни и кратки форми във винителен и дателен падеж *нас/ни* и *на нас/ни*, както и чрез употребата на притежателното местоимение *наш* в различни форми. Така говорещият разчита на ефекта на колективния отправител, а семантиката на посочените местоимения се разширява до ‘аз (президентската институция) и държавните институции’. Разглежданата тактика цели да внуши, че зад държавния глава стои целият изпълнителен апарат на страната.

Балансът между властите, а не партийният монопол върху институциите налага безалтернативно диалог и взаимодействие между нас. Само така ние можем да реабилитираме политиката и властта в очите на хората (Първанов/Pargvanov 2002).

Просперитетът и благоденствието на народа ни са в нашите ръце (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Проблемите в сферата на сигурността със сигурност няма да се решават конюнктурно и „на парче“. Аз благодаря предварително, защото знам, че през 2012 г. ние ще седнем и ще изковем новите устройствени закони на службите за сигурност (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Време е да се разбере, че не може една институция да гради авторитета си за сметка на другите; че стабилността и сигурността на държавата е функция от стабилността на всяка една институция. Това означава, че аз ще търся реално, разумно и делово партньорство с изпълнителната власт, с парламента, със съдебната власт. Балансът между властите, а не партийният монопол върху институциите налага безалтернативно диалог и взаимодействие между нас. Само така ние можем да реабилитираме политиката и властта в очите на хората (Първанов/Pargvanov 2002).

1.2. Езиков израз на „тази тактика са и определено-личните изречения с елипса на личното местоимение за 1 л. мн.ч. в именителен падеж:

В здравеопазването отчитаме все повече отделяни средства. Но обикновеният пациент често се сблъсква с доплащане, чакане и некачествени здравни услуги (Радев/Radev 2017).

1.3. Същият ефект, а именно самоотъждествяването на президента с държавата, се постига и чрез високата честотност при употребата на безлични изречения. В инаугурационните речи на българските президенти преобладават:

1.3.1. Безлични изречения с глаголно сказуемо, при които е задължителна употребата на пряко допълнение:

У нас все още има политици, които водят битки с миналото – близкото и далечното (Радев/Radev 2017).

Винаги **има изкушението** президентът просто да се превърне в критик с надеждата, че това ще му донесе рейтинг (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

В българската политика **има много линии** на разделение (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

1.3.2. Изречения с безлично-предикативна дума на -о. Това са изречения, които са образувани с помощта на спомагателен глагол съм или *ставам* и безлично-предикативни думи като *възможно, важно, вярно, необходимо, трудно* и др. В инаугурационните речи на българските президенти преобладават безлични изречения от типа безлично главно изречение с подчинено допълнително:

Необходимо е да се усъвършенстват механизмите за институционален контрол, като дейността на службите трябва да бъде подчинена на принципа, че правата и свободите на гражданите са висша ценност за всяко демократично общество (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Необходимо е решенията за такива инвестиции да бъдат вземани само при наличие на ясна визия и в съответствие със стратегията ни за развитието на системата за отбрана и сигурност и в частност на въоръжените сили (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Недопустимо е народът на Ботев и Левски да бъде сочен като пример за корумпирана нация в Европа (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Необходимо е да се ускори реформата във въоръжените сили с оглед създаването на модернизирана, отлично подготвена и боеспособна българска армия (Първанов/Pargvanov 2002).

Важно е да създадем условията, при които младите да остават в България, да създават семейство и да раждат децата си тук (Радев/Radev 2017).

2. Тактика на солидаризацията

Редица учени, изследващи речевото въздействие в политическия дискурс, сочат, че тази тактика до голяма степен наподобява предходната и понякога е трудно те да бъдат оразличени, тъй като и двете „реализират стремежа да се създаде впечатление за общност на възгледите, интересите, стремежите, усещане за „психологическо съзвучие“ на говорещия и аудиторията“ (Паршина/Parshina 2011, 50). Чрез прилагането на тази тактика обаче говорещият се стреми имплицитно да внуши на приемателите на съобщението посланието „Аз разбирам вашите проблеми. Аз ви подкрепям“.

В инаугурационните речи на разглежданите български президенти тя се реализира чрез следните езикови средства:

2.1. Речеви форми/формули за установяване на контакт. От трите сравнявани инаугурационни речи става видно, че Г. Първанов е най-диалогичен – цели седем пъти, като изключим ритуализираното поздравително обръщение в началото, той се обръща към народните представители, които са реалните реципиенти на изказването: *Впрочем, уважаеми госпожи и господа, вие вероятно няма да сте съгласни с всичко, което произнасям и отстоявам, както и аз едва ли ще приемам всичко онова, което се чуе или се направи от*

Народното събрание, от другите власти. Но аз винаги ще уважавам вашата позиция, ще държа на активния диалог, който може да има само една цел – нова европейска България (Първанов/Pargvanov 2002).

Такова обръщение в речите на Р. Радев и Р. Плевнелиев е използвано по два пъти. В допълнение обаче и двамата използват речеви формули за установяване на контакт не само с формалната, но и с реалната си аудитория – целия български народ:

***Скъпи сънародници,** аз не искам българският народ и държава да бъдат асоциирани с корупция и организирана престъпност... (Плевнелиев/Plevneliev 2012).*

***Скъпи съотечественици,** вие ми поверихте най-отговорната мисия... (Радев/Radev 2017).*

Речта на Р. Плевнелиев се отличава с това, че в нея е регистриран максимален брой рецепиенти, с които встъпващият в длъжност президент желае да се отъждестви. Той единствен от тримата използва и обръщение към бившите президенти, имплицитно включвайки по този начин и себе си като актор в президентската институция:

***Уважаеми господа президенти** – Желев, Стоянов, Първанов – **вие** работихте за успешния преход на България към модерна демокрация. **Вие** се стремяхте да утвърдите авторитета на президентската институция в страната и по света и аз **Ви** благодаря за това. Сигурен съм, че ще продължите да работите заедно с всички нас за една по-добра България (Плевнелиев/Plevneliev 2012).*

От приведените примери се вижда, че личното местоимение за 2 л. мн.ч. в президентските речи по встъпване в длъжност се характеризира с многозначност. Анализът позволява на базата на неговите контекстови реализации да бъдат изведени следните значения, с които адресантът оперира: ‘вие – народните представители’; ‘вие – българският народ’; ‘вие – бившите президенти на България’.

2.2. Друг начин за езикова реализация на *тактиката на солидаризацията* е чрез изразяване на съгласие с вижданията на адресата и с неговата оценка по конкретен проблем. Начините за формиране на такова впечатление са няколко:

2.2.1. Пряко посочване на субекта, чиято позиция припознава и адресантът, чрез употребата на съществителни имена като *гражданин, българин, пациент* и др., като често те образуват атрибутивни синтагми с обобщителното местоимение *всеки* или с прилагателни като *български, обикновен (обикновеният гражданин, обикновения българин, обикновения пациент, българските граждани, всички български граждани)*:

*В здравеопазването отчитаме все повече отделяни средства. Но **обикновеният пациент** често се сблъсква с доплащане, чакане и некачествени здравни услуги (Радев/Radev 2017).*

*Но панорамният поглед е привилегия на политиците и инструмент на анализаторите. Погледът на **обикновения гражданин** вижда друго (Радев/Radev 2017).*

Уви, тук също **обикновеният българин** се сблъсква с формален учебен процес и доплащане (Радев/Radev 2017).

В българската политика има много линии на разделение. Виждаме ги тук, в Парламента, но най-вече се виждат от **всички български граждани** (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Българските граждани имат право да претендират за мотивирани, с безупречна репутация и високо чувство за отговорност магистрати (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

2.2.2. Употребата на инклузивното лично местоимение *ние* в значение 'ние с вас', както и на притежателното местоимение *наш* в значение 'моите и вашите':

Нашите деца трябва да растат, да учат и да работят тук, в България, без страх и със самочувствието, което заслужават и което **ние** сме длъжни да им дадем (Първанов/Pargvanov 2002).

Това, че сме стабилни в кризата, не **ни** прави по-богати (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Припомням този сходен момент във вековната история на българската държавност, за да подчертая, че **ние** трябва да пазим и помним корените си; че трябва да възродим, да обогатим и да пренесем народностните традиции и в новия век, през всичките перипетии на времето. (...) Аз вярвам, че **ние** ще бъдем неразривна част от единна Европа, която няма да отрицава националното, а модерно ще утвърждава богатата национална култура, история, идентичност на всеки народ (Първанов/Pargvanov 2002).

Ще работя с всички сили сънародниците **ни** зад граница да усещат подкрепата и грижите на България, независимо в кой край на света се намират (Радев/Radev 2017).

У нас все още има политици, които водят битки с миналото – близкото и далечното. Фатализъмът е друга **наша** слабост. Но нека не забравяме, че България е оцеляла тринадесет века на исторически и географски кръстопът. Какво по-убедително доказателство, че апатията не е **наш** вроден порок? (Радев/Radev 2017).

2.3. Като езиков израз на тази тактика се възприемат и определено-личните изречения с елипса на личното местоимение за 1 л. мн.ч. в именителен падеж:

Нека бъдем и сигурно ще бъдем истински европейски граждани само когато бъдем истински българи! (Радев/Radev 2017).

Време е да повярваме в себе си (Радев/Radev 2017).

Това, че имаме нисък държавен дълг, не означава, че имаме силна икономика. Това, че имаме ниски данъци, не означава, че сме атрактивни за инвеститорите (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Поради факта, че инаугурационната реч се произнася в специфична речева ситуация, която, както вече посочихме, притежава ритуален характер, за нея са характерни стратегии, обединени под названието **стратегии за удържане на властта**.

III. Информационно-интеграционна стратегия

Именно такава е и функцията на **информационно-интеграционната стратегия**. Редица изследователи смятат, че тя е приложима главно в диалогичните политически жанрове (Хазагеров/Hazagerov 2002; Чернявская/Chernyavskaya 2014), но работата върху трите разглеждани президентски речи разкрива, че тази стратегия със специалните тактики за своята реализация и със специфичните си езикови средства е общоприложима и във вербалния ритуал по инаугурацията. Чрез нея говорещият акцентира върху съдържателно-концептуалната информация, разкривайки по този начин своята интерпретация на фактите. Тези наблюдения се потвърждават напр. и от О. Н. Паршина, според която „важно място в речевата дейност на политиците, намиращи се във властта, заема въздействието върху обществото, осъществявано чрез подаването на информация и на нейната интерпретация“ (Паршина/Parshina 2011, 79).

Тази стратегия се реализира в президентските речи по встъпването в длъжност чрез тактики като: *признаване за съществуването на проблем, акцентирание върху положителната информация, посочване на път за решение на проблема* и др.

1. Признаване за съществуването на проблем

Признаването за съществуването на проблем е тактика, която се реализира чрез използването на съществителното име *проблем* или негови синоними, като в речта на Р. Радев то е с най-голяма честота на употреба – реализирани са 11 употреби от общо 2490 думи. За сравнение при Г. Първанов съотношението е 5/2613, а при Р. Плевнелиев – 8/3998. Заслужава да бъде споменат и фактът, че в болшинството от случаите адресантите избягват употребата на съгласувани определения, които да се изразяват чрез оценъчни прилагателни, а в малкото регистрирани случаи преобладават неутрални прилагателни имена като *важен* и *съществен*:

*Влизам в президентството не за да упражнявам самоцелна власт, а за да търся и намирам решения на **важните проблеми** за страната* (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

*Нагрупани бяха **проблеми**, които продължават да спъват като цяло сътрудничеството с тези партньори* (Първанов/Pargvanov 2002).

*Ниският социален статус на учителя е **съществена част от проблемите** в системата* (Радев/Radev 2017).

Свързана с тази тактика е тактиката за посочване на път за решение на проблема.

2. Тактика за посочване на път за решение на проблема

Това е ключова за разглеждания политически жанр тактика, тъй като всеки адресат знае и очаква, че ще чуе именно това – идеи за решаването на проблемите в държавата. Тя се реализира, като говорещият посочва възможните решения на съществуващите проблеми, както и пътищата и средствата за тяхното достигане:

Важно е да създадем условията, при които младите да остават в България (Радев/Radev 2017).

Необходимо е да се ускори реформата във въоръжените сили... (Първанов/Parvanov 2002).

Важно е бизнесът, академичната общност и държавата да се обединят около целенасочена програма за иновации в приоритетните области на икономиката (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

България трябва да продължи политиката на валутния борд като основа на постигнатата финансова стабилизация (Първанов/Parvanov 2002).

Формални езикови маркери за прилагането на тази тактика могат да бъдат:

2.1. Форми за бъдеще време на глаголи от свършен и несвършен вид, като при направения анализ се установи приоритетно преобладаване на формите от несвършен вид: *ще мобилизирам, ще донесе, ще заработят, ще поканим, ще задам, ще решим, ще изковем, ще посрещне, ще обоснова, ще стане, ще предложи, ще осигури, ще направя* и др.

С помощта на дипломацията ще поставим „Произведено в България“ на международната сцена (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Затова ще превърна президентството в център на обществен дебат по важните за всеки българин теми (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Помирение, при което всеки ще поеме своя дял от национална гордост и болка... (Първанов/Parvanov 2002).

Ще направя всичко възможно, уважаеми госпожи и господа, да изведем политическия живот извън рамката на поляризацията, на грубото противопоставяне, на злепоставянето и демонизирането на опонента, на цели социални групи, партии и институции (Първанов/Parvanov 2002).

Заедно с вицепрезидента, госпожа Йотова, ще вложим всичките си сили, за да оправдаем доверието ви (Радев/Radev 2017).

2.2. Съставно именно казуемо, в което глаголната част е реализирана от спомагателния глагол *бъда* в бъдеще време:

Ще бъда по-различен политик и лидер (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Нека бъдем и сигурно ще бъдем истински европейски граждани само когато бъдем истински българи! (Първанов/Parvanov 2002).

Ще бъда политически арбитър, пристрастен единствено към националния интерес и приоритети (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Аз вярвам, че ние ще бъдем неразривна част от единна Европа, която няма да отрицава националното, а модерно ще утвърждава богата-

та национална култура, история, идентичност на всеки народ (Първанов/Parvanov 2002).

2.3. Съставни глаголни сказуеми, формирани преобладаващо с модален глагол като първи елемент – *може, трябва, бива* и др.

Република България ще може да дава непосредствен принос... (Първанов/Parvanov 2002).

Правителствата се сменят на всеки 4 години, но България не може да започва всеки път от нулата (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Не бива да се заблуждаваме, че с лекота ще решим този проблем, но друг път няма и ние трябва да го извървим (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Но в пустинята на прехода не бива да изоставяме по-немоощните и най-бедните (Радев/Radev 2017).

Наблюдава се висока честотност на употреба на съставни глаголни сказуеми с първи елемент модалния глагол *трябва* – при Р. Радев – 13/2490, при Г. Първанов – 14/2613, при Р. Плевнелиев – 34/3998 думи.

Това трябва да се промени! (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Припомням този сходен момент във вековната история на българската държавност, за да подчертая, че ние трябва да пазим и помним корените си; че трябва да възродим, да обогатим и пренесем народностните традиции и в новия век, през всичките перипетии на времето (Първанов/Parvanov 2002).

Този вид съставно сказуемо оказва ефективно въздействие върху адресата, като създава у него усещане, че държавата е в сигурните ръце на новия държавен глава, който не само познава добре проблемите на народа и държавата, но и има ясна и категорична визия за преодоляването на тези проблеми.

2.4. Много често за реализацията на *тактиката за посочване на път за решение на проблема* като втори компонент на съставното глаголно сказуемо встъпва в употреба глагол във възвратнострадателна форма, което според Паршина „усилва обективната необходимост от действия, прави предложениите стъпки категорично неизбежни“ (Паршина/Parshina 2011, 92):

В същото време съдебната реформа не трябва да се възприема като панацея за справянето с недъзите в обществото ни (Радев/Radev 2017).

Българската външна политика *трябва да се формулира* у нас и да се отстоява навън, а не обратното (Радев/Radev 2017).

... трябва да се хванат дълбоките социални корени на престъпността (Първанов/Parvanov 2002).

Военната реформа трябва да се провежда с реални действия и по-малко реторика (Първанов/Parvanov 2002).

Трябва да се въведат ясни принципи, процедури и правила... (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

2.5. Тази категоричност и убеденост се внушава и пряко – чрез употребата на дискурсивни глаголи. Те са елемент от езиковата реализация на **тактиката на акцентирането**, причислявана към групата на общите (неспециализирани) тактики (Паршина/Parshina 2011, 154):

***Считам**, че съдебната реформа трябва да е приоритет на следващото Народно събрание...* (Радев/Radev 2017).

***Убеден** съм, че обединена Европа трябва да бъде съхранена на всяка цена* (Радев/Radev 2017).

*В този контекст **смятам**, че ролята на държавния глава не е да екзалтира тревогите и да посочва враг* (Радев/Radev 2017).

***Вярвам**, че да си българин, не е участ, да си българин е чест* (Радев/Radev 2017).

***Сигурен** съм, че ще продължите да работите, заедно с всички нас, за една по-добра България* (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Знам, че за мен ще съдят не по думите, а по делата (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

*Аз дълбоко **осъзнавам** огромния граждански, политически и морален смисъл на клетвата пред Конституцията на Република България, която днес произнасям* (Първанов/Parvanov 2002).

Тактика, която О. Н. Паршина отнася към информационно-интерпретационната стратегия, е тактиката за акцентиране върху положителната информация.

3. Тактика за акцентиране върху положителната информация

В езиков аспект тя се реализира в инуагурационната реч чрез употребата на абстрактни съществителни имена, съдържащи в лексикалното си значение положителни конотации и обединяващи се от наличието в тях на семата ‘успех’ – *растеж, постижение, успех, ръст, стабилност*:

*Това е **постигнение** на няколко правителства последователно* (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

*Имаме **постигнения** в науката и иновациите – време е да започнем да печелим от тях* (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

*И аз благодаря на всички партии, на всички правителства, на всички лидери в последните 10 години за постигнатия **успех**. Имаме нужда от повече причини и поводи за гордост и самочувствие* (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

*Данъците са ниски, **растежът** е налице, макар и далеч от необходимия, за да наваксаме общото си изоставане* (Радев/Radev 2017).

*България трябва да продължи политиката на валутния борд като основа на постигнатата финансова **стабилизация*** (Първанов/Parvanov 2002).

IV. Стратегия за формиране на емоционална нагласа у адресата

В „Российская политическая речь“ О. Н. Паршина определя тази стратегия като преимуществено използваща се в изказванията на ръководителите на държавата при техните обръщения към населението по повод на различни важни събития. Тези текстове принадлежат към различни жанрове, един от които е и инаугурационната реч. Основните тактики, чрез които тази стратегия се реализира в изследваните президентски речи, са **тактиките на единението и на отчитане на ценностните ориентири на адресата**.

1. Тактика на единението

Прилагането на **тактиката на единението** има за цел да формира у аудиторията усещането за едно цяло, за общност с единни цели и задачи, с единни разбираня за правилно и неправилно, за морално и неморално.

Това в разглежданите президентски речи се постига чрез използването на такива ключови думи като абстрактното съществително *съгласие*, прилагателни като *общ*, *солидарен*, *един* и техните производни; етнонима *българин* и производното *български* във всичките му форми и др.:

Управление чрез максимално съгласие е формулата, която съм предлагал от началото на прехода (Първанов/Pargvanov 2002).

С тази клетва аз поемам своята отговорност пред и за Отечеството, за всички български граждани, независимо от техния вот преди два месеца (Първанов/Pargvanov 2002).

Тя зависи от способността на милионите граждани да осъзнаят общите си интереси, от лоялността на политиците към народа, от морала им да надмогват личната корист и егото си в името на обществения интерес, от волята им да отстояват дори непримирими позиции в името на добруването на България (Радев/Radev 2017).

Отговорът на всички кризи е в солидарните ни усилия за тяхното преодоляване (Радев/Radev 2017).

Проведеният през ноември 2016 година референдум, макар да остана под законовия праг за валидност, показва, че българите искат личности в парламента и ограничаване на партийните субсидии (Радев/Radev 2017).

Още в първите седмици на мандата ми ще направя необходимото за мобилизация на институциите, на партиите и гражданските структури, на обществото за изграждането на нашия общ фронт срещу престъпността и корупцията (Първанов/Pargvanov 2002).

Необходими са взаимни компромиси в диалога с Европейския съюз; българският народ трябва да бъде запознат с очакваните трудности, а не да бъде тласкан от еуфория към евроскептицизъм и дори към негативизъм (Първанов/Pargvanov 2002).

Ще работя за осигуряването на спойката между поколенията и съчетаването на интересите на различни социални групи, за толерантност към етническите общности и тяхното включване в управлението на страната,

за утвърждаване и развитие на българския етнополитически модел (Първанов/Parvanov 2002).

Затова ще превърна президентството в център на обществен дебат по важните за **всеки българин** теми (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Силни сме само когато сме **обединени**. Досега предимно кризите са ни **обединявали**. Време е да се **обединим** около национална цел (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

2. Тактика на отчитане на ценностните ориентири на адресата

Една от основните задачи, които си поставя президентът с произнасянето на своята инаугурационна реч, е не само да утвърди своя авторитет, но и да предизвика поддръжката на своя народ като общност. Затова аргументацията му би следвало да се гради въз основа на общопризнати аксиоми, на общите национални ценности. От историческа гледна точка ценностните приоритети на един народ се променят. Затова общоприето е разбирането, че „въздействащият потенциал на политическите изявления е тясно свързан с това доколко политикът може реалистично да оценява ценностната система на адресата и да се опира на нея в своята реч“ (Паршина/Parshina 2011, 95). Аз бих добавила и уменията на говорещия да определя и характерните за обществото антиценности, както и способността му да ги заклейми.

Разглежданите три инаугурационни речи са с отстояние във времето не повече от петнадесет години и въпреки това би било интересно да се направят наблюдения относно това дали и какви са промените в ценностните приоритети на българина през този период. За целите на това изследване обаче ние ще маркираме бегло само някои ценности, за да подкрепим с примери разглежданата тактика:

От лингвистична гледна точка *тактиката на отчитане на ценностните ориентири на адресата* се реализира чрез използването на ключови думи, които извеждат и основните ценности и антиценности на българина от началото на XXI в.: *съгласие, стабилност и сигурност на държавата, баланс, диалог, реформа, здраве, устойчивост, достойнство // несправедливост, безнаказаност, корупция, престъпност* и др.

В трите разглеждани речи с най-висока честота на употреба се характеризира лексемата *сигурност* – в речта на Плевнелиев тя се среща 24 пъти (от общо 3998 думи), в тази на Първанов – 14 пъти (от общо 2613 думи), а в речта на Радев – едва 7 пъти (от общо 2490 думи).

Време е да осъзнаем, че националната *сигурност* има не само своите външни и военни аспекти, но тя означава и *сигурност* за регионите и общините; *сигурност* за малцинствата, които пострадаха най-много от прехода; *сигурност* за семейството, за всеки отделен гражданин (Първанов/Parvanov 2002).

Обществените очаквания са фокусирани в съдебната система, която е призвана да бъде *стожер на справедливостта* (Радев/Radev 2017).

*Българската икономика изглежда **устойчива**... (Радев/Radev 2017).*

*Управление чрез максимално **съгласие** е формулата, която съм предлагал от началото на прехода, а **сигурност** е всеобхватна система. Тя започва от външната политика, продължава със **сигурността** на националните граници и завършва с осигуряването на реда в страната и гарантирането на **спокойствието, свободата и достойнството** на отделния гражданин (Първанов/Pargvanov 2002).*

*Моята клетва е в името на националното **помирение и съгласие** (Първанов/Pargvanov 2002).*

*Президентската институция няма да бъде източник на противопоставяне; напротив – ще бъде фактор на **стабилността** (Първанов/Pargvanov 2002).*

*Сянката на **несправедливостта** лежи и върху двете най-важни социални системи: **здравеопазването и образованието** (Радев/Radev 2017).*

3. Тактика за акцентирание върху положителната информация

Тактика, която Паршина отнася към информационно-интерпретационната стратегия, е тактиката за акцентирание върху положителната информация. В инаугурационната реч обаче, по наше мнение, тя би трябвало да бъде отнесена и към стратегията на надеждата.

В езиков аспект тя се реализира чрез употребата на вече споменатите лексеми (*успех, стабилност, устойчивост, растеж* и др.), които обаче са употребени в изречения, в които сказуемото е изразено чрез глаголна форма в бъдеще време, т.е. имплицитно се внушава на адресата, че всичко упоменато предстои благодарение на успешната бъдеща дейност на произнасящия инаугурационната реч:

*Важно условие за **успеха** в битката с престъпниците е **стабилната, независима и реформирана съдебна система**, за което аз коректно ще **съдействам** (Първанов/Pargvanov 2002).*

*Ще работя за България, **обърната към бъдещето и към света!** (Първанов/Pargvanov 2002).*

*Убеден съм, че с **таланта на нацията, с ясна визия, с разумни реформи и с общи усилия** ще изградим **по-справедливо общество** и ще превърнем България в **модерна, динамична, благоденстваща държава**, в която **свободни и достойни граждани** сбъдват **мечтите си** (Радев/Radev 2017).*

V. Изводи

Направеният анализ извежда речевите стратегии и тактики, както и езиковите средства за тяхната реализация, които са общи за трите цитирани инаугурационни речи на президентите Г. Първанов, Р. Плевнелиев и Р. Радев. Става видно, че и в българския политически език този жанр притежава определена шаблонност и голяма доза на стандартизация, което го причислява към групата на ритуалните политически текстове. Както вече посочихме, ина-

угурационното обръщение се характеризира със следните основни функции: интегративна, инспиративна, декларативна и перформативна.

Интегративната функция се постига чрез тактиката на единението като градивен елемент от стратегията за формиране на емоционална нагласа у адресата. Важна роля в актуализацията ѝ играят следните експлицитни маркери: *народ, нация, съграждани, солидарност, общност, българи, България*.

Най-ярко функцията на интеграцията в речта на президента по встъпването му в длъжност е изведена във финалното императивно изречение от речта на Р. Плевнелиев: ***Нека го направим заедно!*** То демонстрира важно условие на жанра, а именно взаимната договорка между пълноправни участници – президентът, като отправител на съобщението, и цялата нация, като възприемател. „Без присъствието на втората страна – народа – актът по встъпване в длъжност на президента не би могъл да се състои“ (Шейгал/Sheygal 2005, 326). В своите речи тримата български президенти градят призива си за единение „независимо от религия, етнос и политическа принадлежност“ (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

Инспиративната функция на президентската инаугурационна реч се актуализира чрез стратегията на надеждата и *тактиката на отчитане на ценностните ориентири на адресата* като част от стратегията за формиране на емоционална нагласа у адресата. Така новият президент има за цел да внуши вяра в успеха на своите действия и надежда за едно по-добро бъдеще. Той задължително внушава у аудиторията усещане за приемственост, като сочи позитивите в управлението на своите предшественици: *„Държавност се гради с натрупване. Затова бих желал да изкажа своята признателност към постигнатото от моите предшественици: Желю Желев, Петър Стоянов, Георги Първанов и Росен Плевнелиев“* (Радев/Radev 2017). Тази функция на българската президентска реч се осъществява и чрез пряко декларираната решимост да се отстояват най-важните за българския народ ценности. Като ключова за българския народ според трите съпоставяни речи беше определена сигурността. Лексемата сигурност се употребява общо 45 пъти в трите текста.

За разлика от американската инаугурационна реч в съдържанието на българската като ключов се налага елемент, който е важна съставна част от нашата национална гордост – опората на историческите традиции и на миналия опит, и тя не се ограничава само до дейността на предишните президенти, но прекрива границите на това хилядолетие и се връща 1300 години назад до създаването на българската държава: *„Позволете ми най-напред да благодаря за доверието да бъда президент на държава с тринадесет века история“* (Радев/Radev 2017).

Декларативната функция на инаугурационната реч се определя от представянето на встъпващия в длъжност президент на програмата и принципите на неговото управление (Шейгал/Sheygal 2005, 331). Тя се актуализира чрез тактиката за посочване на път за решение на проблема и се гради в две направления:

1. Като разбиране за поетия към народа дълг. Реализира се чрез ключовите думи *трябва* и *отговорност*, като лексемата *отговорност* се среща общо 16 пъти в речите на тримата президенти:

С тази клетва аз поемам своята **отговорност** пред и за Отечеството... (Първанов/Parvanov 2002).

Просперитетът и благоденствието на народа ни са в нашите ръце. Те са наша отговорност. Отговорност за бъдещето на нашите деца (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

2. Като поето задължение за предстоящото. Ключова дума тук е лексемата работа, като тя, заедно със сродните ѝ, е употребена общо 51 пъти в трите разглеждани президентски речи.

Декларативната функция се осъществява и чрез тактиката признаване за *съществуването на проблем*, тъй като „излагането на основните, даже и на най-общите положения от програмата за действие, е невъзможно без споменаване на насъщните проблеми на деня“ (Шейгал/Sheygal 2005, 332).

Перформативната функция е най-съществената черта на инаугурационната реч, доколкото, както вече беше споменато, тя се явява ключовият елемент, основната съставляваща на ритуала по инаугурацията, което дава основание самият ритуал да бъде причислен към групата на вербалните ритуали. Характерното за ритуалите е, че те „имат свойството да възпроизвеждат някакъв първоначален акт, да повтарят митичния първообраз“ (Елиаде/Eliade 1994, 10). Следователно във времето на произнасянето на своята реч произнасящият я се свързва с архетипа, със своя „божествен първообраз“. Така той вече не говори от свое име, от името на личност, принадлежаща на профанното време и пространство, той вече е встъпил в своята статусна роля – ролята на държавен глава. Със своето ораторско майсторство, използвайки конкретни стратегии и тактики, „новият президент е длъжен да убеди всички, че е готов успешно да изиграе символичната роля на лидер на нацията“ (Шейгал/Sheygal 2005, 33).

Тактиката, чрез която перформативната функция се актуализира, е *тактиката на отъждествяването*. Чрез нея президентът заявява категорично своята нова роля – на държавен глава, на представител на президентството като институция. Чрез символни фигури, общи за цялата нация, той гради своя имидж. Такива символи в трите разглеждани речи са образите на Левски и на първия български държавен глава след Освобождението – княз Александър I Батенберг, както и Конституцията на държавата.

В инаугурационната реч на своя нов президент народът очаква да чуе, че той ще уважава Конституцията и ще се опира на нея при взимането на своите решения, но едновременно с това няма да злоупотреби с властта и с правомощията, които народът и Конституцията му дават:

Аз не искам разширени конституционни правомощия, но и няма да позволя орязване на сегашните права на държавния глава (Първанов/Parvanov 2002).

Съгласно Конституцията на Република България именно Президентът трябва да има водеща роля при поддържането на такъв баланс (Плевнелиев/Plevneliev 2012).

... като президент нямам амбицията да превишавам своите конституционни правомощия, но и няма да допусна тяхното орязване или фактическо обезсилване (Радев/Radev 2017).

В заключение, като поредно доказателство за ритуалния характер на инаугурационния жанр, ще се спрем на неговото особено отношение към времето, на реализираната в него времева перспектива. За начало можем да припомним факта, че инаугурационният ритуал обикновено се извършва периодично, през точно определен период от време, така всъщност е налице „действително изчерпване на един интервал от време и начало на нов“ (Елиаде/Eliade 1994, 67). Следва символично унищожаване на изминалия период и на изтеклото време, което в президентската реч се осъществява чрез шаблонизираното споменаване на имената на предшествениците и реминисценция на техните дела. Това е едно своеобразно ритуално очистване на нацията от слабостите и грешките на миналото и опит да се сложи ново начало чрез ритуализираното символично „възстановяване на митичното и първоначално, чистото време от мига на Сътворението“ (Елиаде/Eliade 1994, 67), т.е. едно своеобразно повторение на космогонията. А космогонията се свързва с власт над времето. Онзи, който владее времето, става символичен владетел на Космоса (в значение на *ред, порядък*) и на света. Нека само си припомним ключовия лозунг от първите години след 10.11.1989 г. „Времето е наше!“.

Инаугурационната реч се характеризира с особена „извънвременност“ (Шейгал/Sheygal 2005, 335). Тази извънвременност откъсва участниците в церемонията по инаугурацията – народ и президент – от профанното време и ги пренася в света на сакралното, където става възможна срещата на минало, настояще и бъдеще. Всяка от трите разглеждани инаугурационни речи се докосва до архетипното време на сътворението на българската държава, преминава през настоящето, представено през особен ракурс на даване на обет, и завършва с бъдното, което е представено като ясно видимо и достижимо чрез действията на двете страни в този особен ритуален договор.

Източници

- Плевнелиев 2012:** Плевнелиев, Р. Слово на президента Росен Плевнелиев на официалната церемония по встъпване в длъжност на новоизбрания президент на Република България. (01.22.2012 11:25:00) <<https://m.president.bg/bg/speeches-and-statements828/President-ceremonia-vstupvane-dlujnost.html>> (18.06.2020).
- Първанов 2002:** Първанов, Г. Речта на Георги Първанов след полагането на клетва като президент – 19 януари 2002 г. (19.01.2012) <https://www.dnevnik.bg/analizi/2012/01/19/1748001_rechta_na_georgi_purvanov_sled_polaganeto_na_kletva/> (18.06.2020).
- Радев 2017:** Радев, Р. Встъпителна реч на президента Румен Радев пред 43-то народно събрание. (9 Януари 2017 11:00) <<https://www.president.bg/cat45/Prezident-vstapitelna-rech/>> (18.06.2020).

Литература

- Базилев 1997:** Базылев, В. М. Российский политический дискурс (от официального до обыденного). – В: *Политический дискурс в России*. Москва: Диалог – МГУ, 1998, 5–8.

- Елиаде 1994:** Елиаде, М. *Митът за вечното завръщане*. София: ИК „Христо. Ботев“, 1994.
- Маркова, Харламова 2005:** Маркова, О. А., Т. В. Харламова. Лингвокультурологически анализ речей российских и американских президентов. – *Политическая лингвистика*, 2005, 16, 82–98. <<https://cyberleninka.ru/article/v/lingvokulturologicheskiy-analiz-rechey-rossiyskih-i-amerikanskih-prezidentov>>.
- Мусихин 2015:** Мусихин, Г. М. „Блеск и нищета“ политических ритуалов. – *Политические культуры*, 2015, 2, 98–102. <<https://cyberleninka.ru/article/v/blesk-i-nischeta-politicheskikh-ritualov>>.
- Паршина 2011:** Паршина, О. Н. *Российская политическая реч. Теория и практика*. Москва: URSS, 2011.
- Хазагеров 2002:** Хазагеров Г. Г. *Политическая риторика*. Москва: Николо-Медиа, 2002.
- Чернявская 2014:** Чернявская, В. Е. *Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия*. Москва: Директ-Медиа, 2014.
- Шейгал 2005:** Шейгал Е. И. *Семиотика политического дискурса*. Волгоград: Российская государственная библиотека, 2005. <https://www.academia.edu/9556373/Шейгал_-_Политический_дискурс>.
- Хамрина 2011:** Хамрина, Ю. А. Способы и пути трансформации ритуалов в современном обществе. – *Вестник Томского государственного университета*, 2011, 53–59. <<http://journals.tsu.ru/uploads/import/860/files/347-053.pdf>>.

Sources

- Parvanov 2002:** Parvanov, G. Rechta na Georgi Parvanov sled polaganeto na kletva kato prezident – 19 yanuari 2002 [Speech by Georgi Parvanov after making the oath of office as President – January 19, 2002] (19.01.2012) <https://www.dnevnik.bg/analizi/2012/01/19/1748001_rechta_na_georgi_purvanov_sled_polaganeto_na_kletva/> (18.06.2020).
- Plevneliev 2012:** Plevneliev, R. Slovo na prezidenta Rosen Plevneliev na ofitsialnata tseremoniya po vstapvane v dlazhnost na novoizbraniya prezident na Republika Bgaria. [Speech by President Rosen Plevneliev at the official inauguration ceremony of the newly elected President of the Republic of Bulgaria] (22.01.2012 11:25:00) <<https://m.president.bg/bg/speeches-and-statements828/President-ceremonia-vstupvane-dlujnost.html>> (18.06.2020).
- Radev 2017:** Radev, R. Vstapitelna rech na prezidenta Rumen Radev pred 43-to narodno sabranie [Introductory speech by President Rumen Radev before the 43rd National Assembly.] (09.01.2017 11:00) <<https://www.president.bg/cat45/Prezident-vstapitelna-rech/>> (18.06.2020).

References

- Austin 1962:** Austin J. L. *How to do things with words*. Oxford: At the Clarendon Press, 1962; <https://pure.mpg.de/rest/items/item_2271128/component/file_2271430/content>.
- Bazylev 1997:** Bazylev, V. M. Rossijskij politicheskij diskurs (ot ofitsial'nogo do obydenogo) [Russian political discourse (from official to ordinary)]. – In: *Politicheskij diskurs v Rossii*. Moskva: Dialog–MGU, 1997, 5–8.

- Campbell, Jamieson 1986:** Campbell K., K. Jamieson. Inaugurating the presidency. – In: *Form, Genre and the Study of Political Discourse*. Ed. by H. W. Simons, A. A. Aghazarian. Columbia, SC: University of South Carolina Press, 1986, 203–225.
- Chernyavskaya 2014:** Chernyavskaya, V. E. *Diskurs vlasti i vlast' diskursa: problemy rechevogo vozdejstvija* [Discourse of power and power of discourse: problems of speech influence]. Moskva: Direct Media, 2014.
- Eliade 1994:** Eliade, M. *Mitat za vechnoto zavrashthane* [The Myth of Eternal Return]. Sofia: Hristo Botev, 1994.
- Hazagerov 2002:** Hazagerov G. *Politicheskaja ritorika* [Political Rhetoric]. Moskva: Nikolo-Media, 2002.
- Hamrina 2011:** Hamrina, Yu. A. Sposoby i puti transformatsiji real'nosti v sovremennom obshchestve [Ways of transforming reality with rituals in modern society]. – *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2011, 53–59. <<http://journals.tsu.ru/uploads/import/860/files/347-053.pdf>>.
- Kertzer 1988:** Kertzer, D. *Ritual, Politics, and Power*. New Haven: Yale University Press, 1988.
- Markova, Harlamova 2005:** Markova, O. A., T. V. Harlamova. Lingvokul'turologicheskij analiz rechej rossijskih i amerikanskih prezidentov [Linguocultural analysis of the speeches of Russian and American presidents] – *Politicheskaja lingvistika*, 2005, 16, 82–98. <<https://cyberleninka.ru/article/v/lingvokulturologicheskij-analiz-rechey-rossijskih-i-amerikanski-presidentov>>.
- Musikhin 2015:** Musikhin, G. M. „Blesk i nishcheta“ politicheskikh ritualov [„The shine and poverty“ of political rituals]. – *Politicheskaja kul'tura*, 2015, 2, 98–102. <<https://cyberleninka.ru/article/v/blesk-i-nischeta-politicheskikh-ritualov>>.
- Parshina 2011:** Parshina, O. N. *Rossijskaja politicheskaja rech'. Teorija i praktika* [Russian Political Speech. Theory and Practice]. Moskva: URSS, 2011.
- Sheygal 2005:** Sheygal E. I. *Semiotika politicheskogo diskursa* [The Semiotics of Political Discourse]. Volgograd: Rossijskaja gosudarstvennaja biblioteka, 2005. <https://www.academia.edu/9556373/Шейгал_-_Политический_дискурс>.

Доц. д-р Йоанна Кирилова
 Секция по етнолингвистика
 Институт за български език към БАН
 Бул. „Шипченски проход“ № 52, бл. 17
 1113 София, България
 i.kirilova@ibl.bas.bg

Assoc. Prof. Yoanna Kirilova, PhD
 Department of Ethnolinguistics
 Institute for Bulgarian language, BAS
 52, Shipchenski prohod, Bl. 17
 1113 Sofia, Bulgaria
 i.kirilova@ibl.bas.bg